

RECEPȚIONAT

Agenția Națională pentru Cercetare

și Dezvoltare _____

_____ 2025

AVIZAT

Secția AȘM _____

_____ 2025

RAPORT ȘTIINȚIFIC ANUAL**(pentru etapa 2025)****privind implementarea proiectului din cadrul concursului****„Stimularea Excelenței”****(denumirea concursului)****Proiectul Arta ca formă excelentă de reprezentare a libertății: imaginea libertății în pictura și literatura din Republica Moldova**

(titlul proiectului)

Cifra proiectului **25.80012.0807.62SE**Prioritatea strategică **IV. Provocări societale**

Rectorul/Directorul organizației

BARBĂNEAGRĂ Alexandra

(numele, prenumele)

(semnătura)

Președintele Senatului

BARBĂNEAGRĂ Alexandra

(numele, prenumele)

(semnătura)

Conducătorul proiectului

PROCOP Natalia

(numele, prenumele)

(semnătura)

L.Ș.

Chișinău, 2025

CUPRINS:

1. Scopul etapei 2025 conform proiectului depus la concurs.....	2
2. Obiectivele etapei 2025.....	2
3. Acțiunile planificate pentru realizarea scopului și obiectivelor etapei 2025.....	2
4. Acțiunile realizate pentru atingerea scopului și obiectivelor etapei 2025.....	3
5. Rezultatele obținute	3
6. Diseminarea rezultatelor la foruri științifice.....	6
7. Impactul științific, social și/sau economic al rezultatelor științifice obținute în cadrul proiectului 2025.....	9
8. Colaborare la nivel național în cadrul implementării proiectului 2025.....	9
9. Colaborare la nivel internațional în cadrul implementării proiectului 2025.....	9
10. Dificultăți în realizarea proiectului: financiare, organizatorice, legate de resursele umane	10
11. Recomandări, propuneri.....	10
12. Lista lucrărilor științifice, publicate în anul 2025 (Anexa 1).....	11
13. Rezumatul activității și a rezultatelor obținute în proiect 2025 în limba română și în limba engleză (Anexa 2).....	13
14. Executarea devizului de cheltuieli din contractul de finanțare pentru anul 2025 (Anexa 3)	15
15. Componenta echipei conform contractului de finanțare pentru anul 2025 (Anexa 4).....	16

1. Scopul etapei 2025 conform proiectului depus la concurs

Integrarea culturală a Republicii Moldova în spațiul valorilor europene se va produce mai lesne în cazul dovezilor unei tradiții solide de menținere a spiritului pentru libertatea și demnitatea umană. Scopul proiectului constă în oferirea unei colecții de reprezentări artistice a libertății în arta plastică și în literatură, create de-a lungul a 60 de ani (1960-2020), în contextul a două regimuri politice în arealul republicii, care vor demonstra că tema a fost o preocupare constantă, manifestată deschis sau rezervată pentru *sertar*, comunicată cu limbaj codat sau plătind regimului cu lucrări de artă angajată. Se va vedea că în acest segment de timp, tema libertății s-a exprimat plenar în forma experimentului (post)modernist, interzisă în condițiile dominației realismului socialist pe motiv că ar fi burgheză și imperialistă, neînțeleasă și supusă reticențelor de o parte mare de oameni, după obținerea libertății de exprimare într-un stat liber și independent.

2. Obiectivele etapei 2025

Obiectivul general constă în demonstrarea continuității prin excelență a unei tradiții artistice de reprezentare a voinței de libertate în mediul artiștilor plastici și de scriitori chiar și în anii celei mai grele cenzuri a partidului comunist și continuată cu insistență în atmosfera unei reticențe cvasi-generale față de experimentele și expresiile artistice abstracte în perioada contemporană.

În cadrul etapei 2025 vor fi discutate în cadrul grupului de lucru planul de acțiuni din prima etapă și stabiliți clar pașii și sarcinile pentru derularea eficientă a cercetării și obținerea nemijlocită a rezultatelor scontate. Se vor organiza și desfășura stagii de documentare la biblioteci, muzee, arhive și alte instituții de profil.

Se va preciza metodologia de cercetare teoretică și aplicativă.

Se vor desfășura stagii de documentare la biblioteci, muzee, arhive și alte instituții de profil, din țară precum și peste hotare.

Se vor colecta imagini ale operelor de artă și texte literare care exprimă libertatea de expresie în contextul constrângerilor politice.

Se vor redacta și publica articole și comunicări științifice, se va participa la conferințe științifice.

Va fi organizată și desfășurată o expoziție de artă abstractă.

Va fi editată monografia „Arca lui Goma”.

Se vor stabili modalități de monitorizare și evaluare a activităților. Se va întocmi raportul pentru anul 2025.

Vor fi diseminate activitățile proiectului prin plasarea știrilor și reportajelor.

3. Acțiunile planificate pentru realizarea scopului și obiectivelor etapei 2025

Desfășurarea a două prelegeri publice despre arta abstractă în Republica Moldova, ciclul I licență, FAPD, UPSC;

Organizarea secțiunii „Arta și mitopoetica orașului în context național și internațional” în cadrul Conferinței internaționale „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine”;

Editarea monografiei „Arca lui Goma”;

Publicarea a 4 articole științifice, 4 de popularizare a științei;

Prezentarea a 5 comunicări în cadrul conferințelor științifice naționale și internaționale;
Vernisarea unei expoziții de artă abstractă;
Publicarea cronicilor și reportajele despre evenimentele proiectului.

4. Acțiunile realizate pentru atingerea scopului și obiectivelor etapei 2025

În conformitate cu acțiunile planificate pentru atingerea scopului și obiectivelor etapei 2025 s-au desfășurat patru prelegeri: *Zilele culturii naționale* la LT „Orizont”, 22 octombrie; *Libertatea creației în vremuri de dictatură* la Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” din București, 15 noiembrie; *Libertatea ca valoare a literaturii* la Universitatea Dunărea de Jos, Galați, 27 noiembrie; *Spiritul artistic între libertatea de creație și clișeu normativ*, Facultatea Arte Vizuale și Design, UPSC, 26 noiembrie.

A fost organizată secțiunea „Arta și mitopoetica orașului în context național și internațional” în cadrul Conferinței științifice internaționale „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine”, 18-22 septembrie 2025. În cadrul secțiunii, lucrările căreia s-au desfășurat în data de 19 septembrie au fost audiate 23 de comunicări științifice.

Au fost publicate 3 articole în științifice în Revista „Dialogica”, categoria B+; 2 articole în Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine. Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique” (Iași, România) și un articol în materialele conferințelor științifice Internațională „Românitate în epoca globală: Continuitate și identitate la est de Prut”, Craiova. De asemenea a fost publicat un articole de popularizare a științei în revista „Dialogica” și coordonat și prefăcut albumul SNAC.MD. *Salonul Național de Artă Contemporană*.

Membrii echipei de cercetare au diseminat rezultatele proiectului prin prezentarea a 5 comunicări la conferințe științifice internaționale și a unei comunicări la conferința științifică cu participare internațională.

Au fost vernisate 5 expoziții de pictură în țară și peste hotare.

Rezultatele proiectului au fost diseminate în 11 emisiuni tv și radio, articole în presa scrisă, pe siteurile de socializare, pe siteul Academiei de Științe a Moldovei, pe siteul revistei Dialogica ș.a. <https://www.asm.md/patrimoniul-ce-ne-uneste-la-academia-de-stiinte-moldovei-sunt-marcate-zilele-europene-ale> <https://dialogica.asm.md/>

5. Rezultatele obținute

S-a urmărit astfel punerea în dialog a creațiilor unor artiști emblematici cu operele reprezentative, pentru a contura o hartă coerentă a mișcărilor estetice neoficiale ale epocii. Colecția adunată descoperă, pe de o parte, lucrări de artă abstractă *underground* ale unor artiști care s-au afirmat în perioada sovietică și sunt cunoscuți ca apelând, în general, la *mimesis*, unii reușind chiar să fie acceptați de ideologii realismului. Acești și-au propus o formă de artă care nu se vrea mimetică, ci una creativă, prin care se ajunge fie la o geometrie abstractă, fie la un delir oniric. Pe de altă parte, se vede explicit că aceștia au reușit să creeze un teren propice exploziei de experimente nonfigurative de după 1990.

Au fost investigate și colectate imagini și forme artistice din pictura și literatura creată de-a lungul a 30 de ani (1960-1990) în spațiul republicii moldovenești, care exprimă voința de

comunicare și creație fără limite, care la finalul proiectului vor fi structurate în ansambluri reprezentative în forma: 1) câtorva expoziții desfășurate cu genericul *Arta abstractă ca formă a libertății prin excelență*; 2) a unui album de *artă* conceptuală (instalație, obiect, performance, fotografie, video, documente arhivistice), postmodernism (citatul, fragmentul, reinterpretarea tradiției), care va fi însoțit de un studiu introductiv privind modurile în care s-a manifestat fenomenul aceste mișcări/direcții artistice în spațiul dintre Nistru și Prut și de mici citate pe tema libertății semnate de scriitorii autohtoni în diferite perioade; 3) conferințe în instituțiile de învățământ de profil.

Obiectivele acestor participări la conferințe, prelegeri constau în prezentarea parcursului pe care l-a avut arta postmodernă (arta ca amestec și libertate totală), contemporană și literatura cu tentă subversivă de-a lungul a două regimuri politice cu viziuni opuse în ceea ce privește noțiunea și valorile libertății. Expozițiile de artă plastică organizate sunt legate în jurul numelui unui artist plastic reprezentativ pentru ilustrarea conceptului din Republica Moldova, cât și a unei colecții de lucrări ale artiștilor plastici care au manifestat creativitate artistică.

Deceniul al șaselea al secolului XX a fost caracterizat de o deschidere treptată către curentele artistice moderne, dar acest lucru se făcea cu mare precauție. Elementele curentelor abstracte și expresioniste erau acceptate numai dacă nu subminau valorile ideologice ale regimului. Libertatea de expresie în domeniul artelor vizuale a constituit un mijloc subtil de a confrunta cenzura impusă de regim. Deseori aceasta era exprimată prin metafore sau simboluri. Prin recursul la imagini sau simboluri tradiționale, aparent inofensive, artiștii plastici reușeau să transmită mesaje de disidență, evitând totodată încălcarea explicită a normelor ideologice oficiale. Artiștii formați în perioada sovietică au devenit, în mod natural, mentori, repere și modele pentru generațiile mai tinere, care au început să exploreze noi medii, noi materiale, noi discursuri conceptuale. De la instalații la performance, de la arta obiectuală la fotografia conceptuală și videoart, patrimoniul formativ al artiștilor din perioada 1960–1990 s-a dovedit a fi o fundație solidă pentru reformularea limbajului artistic în Republica Moldova.

Operele de artă selectate vor fi un document valoros care certifică existența unei tradiții estetice a libertății. Acestea sunt o tradiție care a supraviețuit în contexte politice ostile și care, ulterior, a putut fi cultivată și extinsă în condiții de independență culturală. Imaginile devin, astfel, un instrument de referință pentru istorici de artă, cercetători, studenți și pentru publicul interesat de evoluția artei locale. În acest sens a fost elaborată o listă extinsă de artiști ale căror opere se încadrează în conceptele analizate. Printre aceștia se regăsesc: Baba Iurie, Bahcevan Valentina, Barbas Valeria, Bolboceanu Dumitru, Bolboceanu Vlad, Bontea Elena, Brăila Pavel, Breazu Florina, Brunea Mihail, Buzu Teodor, Candu Angela, Kavtea Ivan, Cheptănarua Maia, Ciobanu Iraida, Ciocolov Serghei, Ciornaia Natalia, Cojocarua Ilie, Cojocarua Tatiana, Colăbneac Alexei, Cozmolici Victoria, Cuciuc Sergiu, Cuzmenco Victor, Danilișin Anatol, Dobrovolschi Oleg, Dragneva Lilia, Drobaha Alexandru, Druță Veaceslav, Edu Inga, Ermurache Alexandru, Fabian Tudor, Fiodorova Tatiana, Fisticanu Veaceslav, Furdui Ludmila, Gratii Mihai, Grecu Ioan, Grecu Mihai, Guțu Leonordo, Guțu Maxim, Herța Valeriu, Huzun Gheorghe, Ignatenco Veaceslav, Karacențeva Elena, Lazarev Anatol, Leancă Florentin, Lupu Ala, Lupu Iurie, Mark Verlan, Matei Iurie, Mireanu Mihai, Moșanu Vasile, Mudrac Lidia, Mudrac Petru, Mudrea Andrei, Negură Andrei, Oprea Gheorghe, Palamarciuc Vladimir, Perjovski Erik, Platon Iurie, Popescu Ghenadie,

Procop Natalia, Rață Vasile, Rebenchi Eugen, Robu Eudochia, Romanescu Eleonora, Romanescu Octavian, Roșca Ruslan, Rotaru Elena, Rotaru Valeriu, Rurac Anatol, Rusu Ștefan, Rusu Valentin, Rusu Ciobanu Valentina, Saca-Racila Maria, Sadovnicov Stefan, Sajin Nely, Samburic Elena, Sârbu Andrei, Scerbina Igor, Sitari Vasile, Severin Petru, Statnâi Mihai, Svernei Igor, Șevcenko Ludmila, Șibaev Nina, Șibaev Dmitri, Șoitu Gheorghe, Șugjda Svetlana, Șuh Irina, Țarnă Gheorghe, Țăruș Mihai, Țăpina Inesa, Tecuci Virgil, Țonceva Ludmila, Vieru Igor, Vrabie Gheorghe, Zabulica Violeta, Zamșa Simion, Zavtur Eudochia, Zevin Ada ș.a. Această listă a fost constituită pe baza studiilor de arhivă, a documentelor publice, a colecțiilor muzeale și particulare, precum și a interviurilor realizate cu artiști sau cu urmașii acestora. Ulterior, a fost stabilit un proces riguros de contactare a creatorilor sau de localizare a lucrărilor relevante. În paralel, a fost desfășurată activitatea de fotografiere a lucrărilor: o etapă esențială, care asigură nu doar integrarea imaginilor în album, ci și conservarea vizuală a unor opere uneori fragile, necatalogate sau insuficient cunoscute. Identificarea unui fond solid de lucrări reprezentative constituie fundamentul realizării albumului final și al expozițiilor, iar selecția acestora a avut în vedere criterii precum originalitatea, valoarea istorică, relevanța conceptuală și capacitatea de a ilustra transformările profunde traversate de arta plastică locală în decursul celor treizeci de ani analizați.

Au fost analizate, în detaliu, reprezentările artistice ale ideii de libertate în literatura apărută pe teritoriul actualei Republici Moldova începând cu anii '60 ai secolului trecut, când climatul cultural era marcat de efectele „dezghețului hrușciovist”. Această perioadă, deși limitată în amplitudinea libertăților reale, a permis totuși afirmarea unor noi forme de expresie, a unor teme până atunci marginalizate și a unor voci care au îndrăznit să exploreze, în registre simbolice sau aluzive, sensurile plural ale libertății. În acest context, au fost investigate modurile în care scriitorii au articulat tensiunea dintre constrângerile ideologice și aspirațiile individuale, felul în care au recurs la metaforă, alegorie sau mit pentru a eluda cenzura, precum și maniera în care au reconfigurat relația dintre individ și autoritate. Studiul a avut în vedere atât operele canonice ale epocii, cât și producțiile literare mai puțin cunoscute, în încercarea de a contura un tablou cât mai nuanțat al evoluției ideii de libertate în cultura scrisă basarabeană.

Cartea *Arca lui Goma. Biografia unui scriitor*, Editura Arc, 2025 este o biografie literară. Se citește, pe de o parte, asemenea unui roman plin de acțiune și personaje, avându-l în centru pe Paul Goma – real și, totodată, ficționalizat – cu emoții și gânduri, ezitări și încrâncenări, reușite și eșecuri. Pe de altă parte, volumul se prezintă ca un studiu biografic amplu și minuțios documentat atât prin scrierile autorului – cărți autobiografice, memorii, amintiri, jurnale –, cât și printr-o colecție impresionantă de mărturii ale celor care l-au cunoscut pe Paul Goma în România și în exil. Evenimentele se desfășoară pe fundalul istoric autentic al Basarabiei, României, Franței, SUA și Germaniei Federale, în mare parte, în timpul Războiului Rece, marcat de confruntarea dintre blocul comunist și cel occidental. În planul cercetării, au fost analizate reprezentările artistice ale ideii de libertate în literatura lui Paul Goma, scrisă în Republica Socialistă România, într-un context istoric marcat de constrângeri ideologice severe și de mecanisme coercitive atent calibrate. Începând cu anii '60, odată cu relativa destindere culturală care a urmat „dezghețului” post-stalinist, scriitorul a explorat, cu o intensitate tot mai vizibilă, tema libertății individuale și colective, integrând-o organic în structura narativă a operelor sale. În proza și eseurile sale, libertatea apare ca o aspirație profundă, dar perpetuu amenințată, exprimată printr-o gama variată

de strategii estetice – de la evocarea memoriei traumatice și recuperarea adevărului biografic, până la utilizarea alegoriei, a confesiunii incomode și a limbajului tăios, dezvrăjit.

Studiul a urmărit felul în care Goma reconstituie tensiunea dintre individ și aparatul represiv al statului, modul în care confruntă compromisul moral și frica, precum și felul în care transformă scrisul într-un act de rezistență, într-un spațiu interior al libertății neconfiscate. De asemenea, au fost investigate rețelele de simboluri și mituri personale prin care autorul își formulează propria etică a demnității, valorificând experiența deportării, a exilului interior și a marginalizării ca pe niște nuclee generatoare ale unei literaturi a adevărului. În acest fel, opera lui Paul Goma se conturează ca una dintre cele mai lucide și radicale expresii ale ideii de libertate în literatura română aflată sub regimul totalitar.

Articolele, studiile, comunicările la conferințe științifice și prelegerile publice, prezentate de membrii echipei, elucidează destine de pictori și scriitori care au insistat pe libertatea expresiei artistice în pofida unor limitări și constrângeri de tot felul.

Vom insista că tema este actuală în condițiile amenințării cu un război de cotropire, căci, cum s-a exprimat filosoful Emil Cioran: „Libertatea e frumoasă pentru că ești tot mai strâns legat de ea pe măsură ce ți se pare mai imposibilă” (*Căderea în timp*).

6. Diseminarea rezultatelor la foruri științifice

Internaționale – 5

BREAZU, F. *Artele vizuale si diplomația culturala ca factor de identitate si integrare europeană: de la „Saloanele Moldovei” la „Descoperă Moldova prin artă”*. Comunicare la Conferința Științifică Internațională „Românitate în epoca globală: Continuitate și identitate la est de Prut”, Craiova, România, 03.10.2025.

GRATI, A. *Romanul „exilat” Ostinato de Paul Goma între libertatea lumii și zidurile cenzurii comuniste*. Comunicare la Conferința științifică internațională *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății de mâine*. Ediția a X-a, Academia de Științe a Moldovei, 18-22 septembrie 2025.

GRATI, A. *Chișinăul imaginar la Paul Goma: proiecția unei patrii de neatins*. Comunicare la Conferința „Identitățile Chișinăului: arhitectură, cultură și dezvoltare urbană”, Ediția a IX-a, 09 octombrie 2025, Chișinău, Republica Moldova.

PROCOP, N. *Anatol Danilișin și expresia libertății prin artă*. Comunicare la Conferința științifică internațională „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății de mâine”, a X-a ediție, 18-22 septembrie 2025.

URSACHI, R. *Proiecția libertății în creația artiștilor plastici din Republica Moldova*. Comunicare la Conferința științifică internațională „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății de mâine”, a X-a ediție, 18-22 septembrie 2025.

națională cu participare internațională – 1

PROCOP, N. *Reinterpretarea tradiționalului în creația lui Gheorghe Oprea*. Comunicare la Simpozionul artistico-științific național cu participare internațională „Învățământul artistic – dimensiuni culturale și identitare”, Facultatea Arte Vizuale și Design, UPSC, 28 octombrie 2025.

Participări la alte evenimente – 7

GRATI, A. Prelegere publică pe tema *Libertatea creației în vremuri de dictatură* și lansarea monografiei *Arca lui Goma. Biografia unui scriitor*. Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București, 15 noiembrie 2025.

GRATI, A. *Zilele culturii naționale*, în vizită la clasa a 7-a C, dirigintă Jardan-Gutu Lucia, LT „Orizont”, filiala Buiucani.

GRATI, A. Prelegere publică *Libertatea ca valoare a literaturii*. Universitatea Dunărea de Jos, Galați, 27 noiembrie 2025.

GRATI, A. Lansarea monografiei *Arca lui Goma. Biografia unui scriitor*. Biblioteca Națională a Republicii Moldova, 2 octombrie 2025.

GRATI, A. Lansarea monografiei *Arca lui Goma. Biografia unui scriitor*. Biblioteca Publică Raională „Alexandru Donici”, Orhei, 18 noiembrie 2025.

GRATI, A. Lansarea monografiei *Arca lui Goma. Biografia unui scriitor*. Casa Artelor din Galați, 27 noiembrie 2025.

URSACHI, R. *Spiritul artistic între libertatea de creație și clișeu normativ*, Facultatea Arte Vizuale și Design, UPSC, 26 noiembrie 2025.

Expoziții organizate – 5

BREAZU, F. *Descoperă Moldova prin Artă*, 27 august – 31 octombrie 2025, Maison de l'Europe de Paris, Franța <https://franta.mfa.gov.md/content/inaugurarea-expozi%C8%9Biei-de-pictur%C4%83-contemporan%C4%83-%E2%80%9Edescoper%C4%83-moldova-prin-art%C4%83%E2%80%9D>

BREAZU, F. *Sclipiri autumnale*, octombrie – decembrie 2025, Ambasada R. Moldova la Paris, Franța.

BREAZU, F. *Descoperă Moldova prin Artă*, 28 noiembrie 2025 – 15 ianuarie 2026, Galeria Arthis, Bruxelles, Belgia. https://www.facebook.com/events/1719317886121683/?acontext=%7B%22event_action_history%22%3A%7B%22surface%22%3A%22search%22%7D%2C%7B%22mechanism%22%3A%22attachment%22%2C%22surface%22%3A%22newsfeed%22%7D%2C%22ref_notif_type%22%3A%22%7D

PROCOP, N. „Calea spre libertate”, 31 august-17 septembrie 2025, Sala Aurie a Academiei de Științe a Moldovei.

PROCOP, N. Expoziție de pictură în contextul Zilelor Europene ale Patrimoniului, 18-30 septembrie 2025, Sala Aurie a Academiei de Științe a Moldovei.

participare la expoziție – 1

GRATI, A.; PROCOP, N.; URSACHI, R. Participare la expoziția dedicată Zilei Științei pentru Pace și Dezvoltare, Academia de Științe a Moldovei, 10 noiembrie 2025.

Emisiuni radio, tv – 11

BREAZU; F. *Spațiu al libertății creative*. Moldova 1 TV. Emisiunea Mesager, 25 octombrie 2025. <https://www.facebook.com/reel/1321814936309261>

BREAZU; F. *Deschiderea Salonului Național de Artă Contemporană*. TVR Chișinău, Emisiunea Telematinal, 3 noiembrie 2025. <https://www.facebook.com/reel/1463172488097844>

BREAZU, F. *Gravura, o tehnică explorată de tineri și artiști consacrați*, Bienala de Gravură, ediția a XVIII-a, Centrul Expozițional C. Brâncuși, TVR Chișinău, 10 noiembrie 2025. <https://www.facebook.com/profile.php?id=61557930393092>

GRATI, A. „Arca lui Goma” și „Memoria unui exilat”. *Scriitorul anticomunist a fost comemorat la Chișinău*. Moldova 1 TV. Emisiunea Mesager, 4 octombrie 2025. <https://moldova1.md/p/58879/-arca-lui-goma-si-memoria-unui-exilat--scriitorul-anticomunist-a-fost-comemorat-la-chisinau>

GRATI, A. *150 de ani de la nașterea Reginei Maria a României*. TVR Chișinău, Emisiunea OBIECTIV COMUN, 29 octombrie 2025. <https://www.youtube.com/watch?v=Q1NKhuVPnss&list=PLFFshvOJiVM9BgAjtyXD8gqOfqJuyxLcO&index=18>

GRATI, A. *Arca lui Goma. Biografia unui scriitor*. Canalul Bibliotecii municipale „B.P. Hasdeu”. Emisiunea BIBLIOTECA LA CĂȘTI, 10 noiembrie 2025. <https://www.youtube.com/watch?v=jf9dqP3Qzi4>

GRATI, A. *Arca lui Goma. Biografia unui scriitor*. Moldova 1 TV. Emisiunea Live Studio, 4 noiembrie 2025. <https://moldova1-staging.azurewebsites.net/f/en/8491>

GRATI, A. *La 90 de ani de la nașterea lui Paul Goma, lansare de carte la Biblioteca Națională*. TVR Chișinău, Emisiunea Știri, 3 octombrie 2025. <https://tvrmdova.md/article/d37abe8a566d5891/la-90-de-ani-de-la-nasterea-lui-paul-goma-lansare-de-carte-la-biblioteca-nationala.html>

GRATI, A.; DUȚU, C. *Despre forța de rezistentă a intelectualului*. „Album de Familie” cu Emilia Ghețu, 4 octombrie 2025. https://radiomoldova.md/f/en/11960?fbclid=IwY2xjawOLy-5leHRuA2FlbQIxMQBzcnRjBmFwcF9pZBAyMjIwMzkxNzg4MjAwODkyAAEeaygONeDT6I9XAdtyd86zNmbWOGJUfb3FMQMATSXa3jC64EGON3KIBweuch4_aem_Qb2n_oIHJKupLrWTWX5GA#content

GRATI, A. *Iurii Ceabanov în dialog cu Aliona Grati*. NEXT TV. Emisiunea Columna, 23 noiembrie 2025. [youtube.com/watch?v=U4a94kzoSC4&si=fsv-3Sl4ECagyv0L&fbclid=IwY2xjawORDThleHRuA2FlbQIxMQBzcnRjBmFwcF9pZBAyMjIwMzkxNzg4MjAwODkyAAEenRd3ilzNHw-Yk520rUUhJIJzk2PT7wW9RJ5xGx-wI0BEpChPydkPWoxK7jo_aem_SS7XlOmQRpNsqr23TLCR4Q](https://www.youtube.com/watch?v=U4a94kzoSC4&si=fsv-3Sl4ECagyv0L&fbclid=IwY2xjawORDThleHRuA2FlbQIxMQBzcnRjBmFwcF9pZBAyMjIwMzkxNzg4MjAwODkyAAEenRd3ilzNHw-Yk520rUUhJIJzk2PT7wW9RJ5xGx-wI0BEpChPydkPWoxK7jo_aem_SS7XlOmQRpNsqr23TLCR4Q)

GRATI, A. prelegere televizată cu tema *Arta literară ca expresie a libertății* la postul local Express TV Galați, 28 noiembrie 2025.

Presa scrisă – 4

Paul Goma, evocat prin lansarea volumului „Arca lui Goma. Biografia unui scriitor”. Moldpres, cultură, 3 octombrie 2025. <https://www.moldpres.md/rom/cultura/paul-goma-evocat-la-90-de-ani-prin-lansarea-volumului-arca-lui-goma-biografia-unui-scriitor>

90 de ani de la nașterea lui Paul Goma – omagiu adus de Biblioteca Națională a Republicii Moldova. Deschide.md, cultură, 1 noiembrie 2025. https://deschide.md/articole/90-de-ani-de-la-nasterea-lui-paul-goma---omagiu-adus-de-biblioteca-nationala-a-republicii-moldova?fbclid=IwY2xjawOLzRtleHRuA2FlbQIxMQBzcnRjBmFwcF9pZBAyMjIwMzkxNzg4MjAwODkyAAEe40KLqu4Bozr6fR2YztXh_4SnC9EZygjW8ub3O-RisV86jQ1V5UGJqrI3GB4_aem_87zj7sMcKOy7D-QdPe3jdw

In memoriam Paul Goma: Biblioteca Națională va găzdui o lansare de carte despre marele scriitor și disident anticomunist. Ziua.md, cultură, 1 noiembrie 2025. <https://ziua.md/in-memorial-paul-goma-biblioteca-nationala-va-gazdui-o-lansare-de-carte-despre-marele-scriitor-si-disident->

[anticomunist/?fbclid=IwY2xjawOL0IpleHRuA2FlbQIxMABicmlkETFTvkowVjBiVlVnTXN1VHR5c3J0YwZhcHBfaWQQMjIyMDM5MTc4ODIwMDg5MgABHgZlF9vIysbUmIuOtQnCjwTomEIMYbW_TZgVi8F9F3yUrQTz7y2hUtn4QJlu_aem_A_mKFNLXmPVW-0-3zo0CNw](https://www.facebook.com/moldova2014)

CAPĂȚINĂ, O. *Arca lui Goma. Biografia unei vieți excepționale*. În: Revista Moldova. Septembrie-octombrie 2025, p. 64-66. <https://www.facebook.com/moldova2014>

7. Impactul științific, social și/sau economic al rezultatelor științifice obținute în cadrul proiectului 2025

Rezultatele vor atrage atenția asupra lucrărilor de artă *underground* ale artiștilor plastici din Republica Moldova și vor informa în acest sens membrii comunității locale, pe cei care au obligația de salvagardare a patrimoniului cultural.

Valorizarea segmentului de creație în spiritul artei *underground* va marca favorabil percepția și gustul estetic al tinerilor, inclusiv al celor care înclină spre artele digitale, încurajând și sporind legătura între generații de creatori.

Colecțiile de reprezentări ale libertății în creația pictorilor și scriitorilor din Republica Moldova vor constitui o demonstrație în plus de apartenență la spațiul valorilor europene.

Rezultatele proiectului vor servi drept material științifico-didactic pentru cercetările tematice și pentru cursurile de estetică a artelor plastice și literare.

8. Colaborare la nivel național în cadrul implementării proiectului 2025

1. GRATI, A.; PROCOP, N. membri desemnați ai Secției Științe Sociale, Economice, Umanistice și Arte a Academiei de Științe a Moldovei.

2. Membrii proiectului sunt membri ai uniunilor de creație din Republica Moldova, participând și organizând evenimente comune:

GRATI, A., membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova;

BREAZU, F.; PROCOP, N., sunt membri a Uniunii Artiștilor Plastici din Republica Moldova.

3. În colaborare cu Biblioteca Națională a Republicii Moldova și Biblioteca Publică Raională „Alexandru Donici”, Orhei au fost organizate lansările monografiei *Arca lui Goma. Biografia unui scriitor*.

4. La Liceul Teoretic „Orizont”, filiala Buiucani, a fost ținută prelegerea *Zilele culturii naționale*, GRATI, A.

9. Colaborare la nivel internațional în cadrul implementării proiectului 2025

La nivel internațional membrii proiectului au colaborat cu instituțiile superioare de învățământ din România, unde au fost ținute prelegeri la tema proiectului și lansată monografia *Arca lui Goma. Biografia unui scriitor*:

1. Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București, 15 noiembrie 2025, *Libertatea creației în vremuri de dictatură*;

Universitatea Dunărea de Jos, Galați, 27-28 noiembrie 2025, *Arta literară ca expresie a libertății*.

2. Aliona GRATI este membru a două proiecte științifice și culturale *Promovarea valorilor culturale românești în Republica Moldova prin media și spațiul digital*, derulat între mai – octombrie 2025, finanțat de Departamentul pentru Relația cu Republica Moldova, beneficiar Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (cod DRRM/C/30); *Consolidarea identității românești prin educație multidisciplinară în Republica Moldova*, finanțat de Departamentul pentru Relația cu Republica Moldova, beneficiar Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (cod DRRM/C/31).

3. Membrii proiectului sunt membri ai uniunilor de creație din România, participând și organizând evenimente comune:

GRATI, A., membru al Uniunii Scriitorilor din România;

BREAZU, F.; PROCOP, N., membri a Uniunii Artiștilor Plastici din România.

10. Dificultăți în realizarea proiectului: financiare, organizatorice, legate de resursele umane

11. Recomandări, propuneri.

Tipul proiectului de excelență implică derularea unei cercetări fundamentale, care ar presupune cooptarea unui număr mai mare de cercetători din domeniu.

Conducătorul de proiect _____ / PROCOP Natalia

Data: 27 noiembrie 2025

LȘ

**Lista lucrărilor științifice, științifico-metodice și didactice
publicate în anul 2025 în cadrul proiectului
Arta ca formă excelentă de reprezentare a libertății: imaginea libertății în pictura și
literatura din Republica Moldova
(denumirea proiectului)**

1. Monografii – 1

1.1. monografii internaționale

1.2. monografii naționale

GRATI, A. *Arca lui Goma. Biografia unui scriitor*. Chișinău: ARC, 2025, 696 p., 36 c.a. (pentru acest proiect raportează 18 c.a.). ISBN 9789975010030.

2. Capitole în monografii naționale/internaționale

3. Editor culegeri de articole, materiale ale conferințelor naționale/internaționale

4. Articole în reviste științifice – 5

4.1. în reviste din bazele de date Web of Science și SCOPUS (cu indicarea factorului de impact IF)

4.2. în alte reviste din străinătate recunoscute

GRATI A. *Romanul „exilat” Ostinato de Paul Goma între libertatea lumii și zidurile cenzurii comuniste*. În: Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine. Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique” (Iași, România). Vol. 9. Editor Liliana Condraticova. Iași-Chișinău, 2025, ISSN 2558 – 894X.

URSACHI, R. *Repere sursologice în creația Valentinei Rusu Ciobanu*. În: Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine. Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique” (Iași, România). Vol. 9. Editor Liliana Condraticova. Iași-Chișinău, 2025, p. ISSN 2558 – 894X.

4.3. în reviste din Registrul National al revistelor de profil, cu indicarea categoriei B+

PROCOP, N. *Dimensiunile libertății în creația lui Anatol Danilișin*. In: Dialogica. Cultural Studies and Literature Scientific Journal, 2025, nr. 3, p. 125-134. ISSN 2587-3695. <https://doi.org/10.59295/DIA.2025.3.15>

URSACHI, R. *Confluente ale tendințelor stilistice moderniste în pictura națională din secolul XX*. În: Dialogica. Revistă de studii culturale și literatură, nr. 2, vol. VII, p. 70-79. ISSN 2587-3695. <https://doi.org/10.59295/DIA.2025.2.08>

URSACHI, R. *Proiecția libertății în creația artiștilor plastici contemporani din Republica Moldova*. În: Dialogica. Revistă de studii culturale și literatură, 2025, nr. 3, p. 54-64. ISSN 2587-3695. <https://doi.org/10.59295/DIA.2025.3.07>

4.4. în alte reviste naționale

5. Articole în culegeri științifice naționale/internaționale

5.1. culegeri de lucrări științifice editate peste hotare

5.2 culegeri de lucrări științifice editate în Republica Moldova

6. Articole în materiale ale conferințelor științifice – 1

6.1. în lucrările conferințelor științifice internaționale (peste hotare)

BREAZU, F. *Artele vizuale si diplomația culturala ca factor de identitate si integrare europeană: de la „Saloanele Moldovei” la „Descoperă Moldova prin artă”*. În: *Materialele Conferinței Științifice Internațională „Românităte în epoca globală: Continuitate și identitate la est de Prut”*, Craiova, România, 2025, ISSN

6.2. în lucrările conferințelor științifice internaționale (Republica Moldova)

6.3. în lucrările conferințelor științifice naționale cu participare internațională

6.4. în lucrările conferințelor științifice naționale

7. Teze ale conferințelor științifice – 1

7.1. în lucrările conferințelor științifice internaționale (peste hotare)

7.2. în lucrările conferințelor științifice internaționale (Republica Moldova)

7.3. în lucrările conferințelor științifice naționale cu participare internațională

PROCOP; N. *Reinterpretarea tradiționalului în creația lui Gheorghe Oprea*. În: *Materialele Simpozionului artistico-științific național cu participare internațională „Învățământul artistic – dimensiuni culturale și identitare”*, 28 octombrie 2025, Chișinău, UPSC.

7.4. în lucrările conferințelor științifice naționale

Notă: vor fi considerate teze și nu articole materialele care au un volum de până la 0,25 c.a.

8. Alte lucrări științifice (recomandate spre editare de o instituție acreditată în domeniu)

8.1. cărți (cu caracter informativ)

8.2. enciclopedii, dicționare

8.3. atlase, hărți, albume, cataloage, tabele etc. (ca produse ale cercetării științifice)

9. Brevete de invenții și alte obiecte de proprietate intelectuală, materiale la saloanele de invenții

10. Lucrări științifico-metodice și didactice

10.1. manuale pentru învățământul preuniversitar (aprobate de ministerul de resort)

10.2. manuale pentru învățământul universitar (aprobate de consiliul științific /senatul instituției)

10.3. alte lucrări științifico-metodice și didactice

11. Alte lucrări (recenzii, prefete etc.):

GRATI, A. *Paul Goma despre metoda scrisului său. Dialogica*. Cultural Studies and Literature Scientific Journal, 2025, nr. 3, p. 135-136. ISSN 2587-3695. https://dialogica.asm.md/articolePDF/2025_03/D21_16_135-136.pdf

BREAZU, F. *SNAC.MD, Salonul Național de Artă Contemporană*, ediția a III-a, Chișinău: Bons Offices. ISBN 978-5-36241-647-8.

12. Aprecieri, distincții

BREAZU, F. Premiul pentru critică de artă „Spiritus Artis”, Salonului Național de Artă Contemporană, ediția a III-a, 2025, Chișinău, 23 octombrie 2025.

GRATI, A. „Cartea lunii” – pentru monografia *Arca lui Goma. Biografia unui scriitor*. Biblioteca Națională a Republicii Moldova, octombrie 2025.

Rezumatul activității și a rezultatelor obținute în proiect în anul 2025

Cifra proiectului 25.80012.0807.62SE

Denumirea Proiectului Arta ca formă excelentă de reprezentare a libertății: imaginea libertății în pictura și literatura din Republica Moldova

Au fost investigate și colectate imagini și forme artistice din pictura creată de-a lungul a 30 de ani (1960-1990) în spațiul republicii moldovenești, care exprimă voința de comunicare și creație fără limite. Selecția acestora a avut în vedere criterii precum originalitatea, valoarea istorică, relevanța conceptuală și capacitatea de a ilustra transformările profunde traversate de arta plastică locală în decursul celor treizeci de ani analizați. Colecția adunată descoperă, pe de o parte, lucrări de artă abstractă *underground* ale unor artiști care s-au afirmat în perioada sovietică și sunt cunoscuți ca apelând, în general, la *mimesis*, unii reușind chiar să fie acceptați de ideologii realismului. Acești și-au propus o formă de artă care nu se vrea mimetică, ci una creativă, prin care se ajunge fie la o geometrie abstractă, fie la un delir oniric. Pe de altă parte, se vede explicit că aceștia au reușit să creeze un teren propice exploziei de experimente nonfigurative de după 1990. De la instalații la performance, de la arta obiectuală la fotografia conceptuală și videoart, patrimoniul formativ al artiștilor din perioada 1960–1990 s-a dovedit un fundament solid pentru reformularea limbajului artistic în Republica Moldova.

Au fost analizate, în detaliu, reprezentările artistice ale ideii de libertate în literatura apărută pe teritoriul actualei Republici Moldova începând cu anii '60 ai secolului trecut, când climatul cultural era marcat de efectele „dezghețului hrușciovist”. Această perioadă, deși limitată în amplitudinea libertăților reale, a permis totuși afirmarea unor noi forme de expresie, a unor teme până atunci marginalizate și a unor voci care au îndrăznit să exploreze, în registre simbolice sau aluzive, multiplele sensuri ale libertății. În acest context, au fost investigate modurile în care scriitorii au articulat tensiunea dintre constrângerile ideologice și aspirațiile individuale, felul în care au recurs la metaforă, alegorie sau mit pentru a eluda cenzura, precum și maniera în care au reconfigurat relația dintre individ și autoritate. Studiul a avut în vedere atât operele canonice ale epocii, cât și producțiile literare mai puțin cunoscute, în încercarea de a contura un tablou cât mai nuanțat al evoluției ideii de libertate în cultura scrisă basarabeană.

Cartea *Arca lui Goma. Biografia unui scriitor*, autor Aliona Grati, Editura Arc, 2025 este un studiu biografic amplu și minuțios documentat atât prin scrierile autorului – cărți autobiografice, memorii, amintiri, jurnale –, cât și printr-o colecție impresionantă de mărturii ale celor care l-au cunoscut pe Paul Goma în România și în exil. În planul cercetării, au fost analizate reprezentările artistice ale ideii de libertate în literatura lui Paul Goma, scrisă în Republica Socialistă România, într-un context istoric marcat de constrângeri ideologice severe și de mecanisme coercitive atent calibrate. Studiul a urmărit felul în care scriitorul reconstituie tensiunea dintre individ și aparatul represiv al statului, modul în care confruntă compromisul moral și frica, precum și felul în care transformă scrisul într-un act de rezistență, într-un spațiu interior al libertății neconfiscate. În acest fel, opera lui Paul Goma se conturează ca una dintre cele mai lucide și radicale expresii ale ideii de libertate în literatura română aflată sub regimul totalitar.

Conducătorul de proiect _____ Natalia PROCOP

Data: 27 noiembrie 2025

LȘ

Summary of the Activities and Results Achieved in the Project in 2025

Project Code 25.80012.0807.62SE

Project Title Art as an excellent form of representation of freedom: the image of freedom in the painting and literature of the Republic of Moldova

Images and artistic forms from paintings created over a span of 30 years (1960–1990) in the Moldavian Republic were investigated and collected, focusing on those that express the drive for unrestricted communication and creativity. Their selection was based on criteria such as originality, historical value, conceptual relevance, and the capacity to illustrate the profound transformations experienced by local visual art during the three decades under analysis. The collected works reveal, on the one hand, underground abstract art created by artists who emerged during the Soviet period and who were generally known for using mimesis, with some even managing to be accepted by the ideologues of Socialist Realism. These artists sought to develop a form of art that rejected mimesis in favor of creative expression, leading either to abstract geometry or to dreamlike, oneiric imagery. On the other hand, it is evident that they helped create fertile ground for the explosion of nonfigurative experiments that followed after 1990. From installations to performance, from object-based art to conceptual photography and video art, the formative heritage of the artists active between 1960 and 1990 has proven to be a solid foundation for the redefinition of the artistic language in the Republic of Moldova.

The artistic representations of the idea of freedom in literature published on the territory of today's Republic of Moldova were analyzed in detail, starting from the 1960s, when the cultural climate was shaped by the effects of the “Khrushchev Thaw.” Although limited in the scope of real freedoms, this period nonetheless allowed for the emergence of new forms of expression, previously marginalized themes, and voices that dared to explore, in symbolic or allusive registers, the multiple meanings of freedom. In this context, the study examined the ways in which writers articulated the tension between ideological constraints and individual aspirations, the use of metaphor, allegory, or myth to evade censorship, as well as the manner in which they reconfigured the relationship between the individual and authority. The analysis considered both the canonical works of the period and lesser-known literary productions, in an effort to outline a nuanced picture of the evolution of the idea of freedom in Bessarabian written culture.

The book *The Ark of Goma. The Biography of a Writer*, by Aliona Grati, Arc Publishing House, 2025, is an extensive biographical study, thoroughly documented both through the author's own writings – autobiographical books, memoirs, recollections, journals – and through an impressive collection of testimonies from those who knew Paul Goma in Romania and in exile. From a research perspective, the study analyzes the artistic representations of the idea of freedom in Paul Goma's literature, written in the Socialist Republic of Romania, within a historical context marked by severe ideological constraints and carefully calibrated coercive mechanisms. The research examines how the writer reconstructs the tension between the individual and the repressive apparatus of the state, how he confronts moral compromise and fear, and how he transforms writing into an act of resistance, into an inner space of uncompromised freedom. In this way, Paul Goma's work emerges as one of the most lucid and radical expressions of the idea of freedom in Romanian literature under the totalitarian regime.

Project Director _____ Natalia PROCOP

Data: 27 noiembrie 2025

LȘ

Executarea devizului de cheltuieli,
conform anexei nr. 2.3 din contractul de finanțare pentru anul 2025
Cifrul proiectului: 25.80012.0807.62SE

Cheltuieli, mii lei				
Denumirea	Cod		Anul de gestiune	
	Eco (k6)	Aprobat	Modificat +/-	Precizat
Energia electrică	222110	2,2		2,2
Energia termică	222130	3,0		3,0
Servicii informaționale	222210	1,0		1,0
Deplasări în interes de serviciu peste hotare	222720	39,8		39,8
Servicii editare	222910	22,1		22,1
Servicii de cercetări științifice	222930	44,6		44,6
Servicii neatribuite altor aliniate	222999	187,3		187,3
Total		300,0		300,0

Rector _____ **Alexandra BARBĂNEAGRĂ**

Conducătorul de proiect _____ **Natalia PROCOP**

Economist principal _____ **Elena SICULTAN**

Data: **27 noiembrie 2025**

LȘ

Componența echipei conform contractului de finanțare 2025

Cifrul proiectului 25.80012.0807.62SE

Echipa proiectului conform contractului de finanțare (la semnarea contractului) pentru 2025						
Nr	Nume, prenume (conform contractului de finanțare)	Anul nașterii	Titlul științific	Norma de muncă sau nr. de ore conform contractului	Data angajării	Data eliberării
1.	Natalia Procop	1983	Dr.	21	1.08.2025	31.12.2025
2.	Aliona Grati	1972	Dr. hab.	20	1.08.2025	31.12.2025
3.	Florina Breazu	1973	Dr.	20	1.08.2025	31.12.2025
4.	Rodica Ursachi	1969	Dr.	20	1.08.2025	31.12.2025
5.	Liuba Berzan	1964		12	1.08.2025	31.12.2025

Modificări în componența echipei pe parcursul anului 2025					
Nr	Nume, prenume	Anul nașterii	Titlul științific	Norma de muncă sau nr. de ore conform contractului	Data angajării
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					

Conducătorul organizației _____ Alexandra BARBĂNEAGRĂ

Economist principal _____ Elena SICULȚAN

Conducătorul de proiect _____ Natalia PROCOP

Data: 27 noiembrie 2025

LȘ

INFORMAȚIE SUPLIMENTARĂ

1. **Nu vor fi examinate** rapoartele incomplete, fără toate semnăturile și parafa instituției și care nu corespund cerințelor de tehnoredactare (pct. 6).
2. Rapoartele anuale privind implementarea proiectelor ce implică activități de cercetare **pe animale** vor fi însoțite de avizul Comitetului de etică național/instituțional în corespundere cu HG nr.318/2019 *privind aprobarea Regulamentului cu privire la organizarea și funcționarea Comitetului național de etică pentru protecția animalelor folosite în scopuri experimentale sau în alte scopuri științifice* (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115171&lang=ro).
3. Rapoartele anuale privind implementarea proiectelor ce implică activități de cercetare **cu implicarea subiecților umani** vor fi însoțite de avizul Comitetului instituțional de etică a cercetării, în corespundere cu prevederile *Convenției europene pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei*, adoptată la Oviedo la 04.04.1997, semnată de către RM la 06.05.1997, **ratificată prin Legea nr. 1256-XV din 19.07.2002, în vigoare pentru RM din 01.03.2003**) și a protocoalelor adiționale.
4. **Nu pot fi prezentate informații identice în Rapoartele anuale ale mai multor proiecte.**
5. Se acceptă publicațiile în care expres sunt stipulate datele de identificare ale proiectului (denumire și/sau cifrul).
6. **Cerințe de tehnoredactare a Raportului:**
 - a) Se va exclude textul în culoare roșie din raport, întrucât reprezintă precizări referitor la informația solicitată (de ex. *denumirea și cifrul, perioada de implementare a proiectului, anul/anii; nume, prenume; etc.*).
 - b) Câmpurile cu mențiunea „*optional*” se completează dacă sunt rezultate ce se încadrează în activitățile respective. În absența rezultatelor, câmpurile rămân **necompletate (nu se exclud rubricile respective)**.
 - c) Raportul se completează cu caractere TNR – 12 pt, în tabelele referitor la buget și personal – 11 pt; interval 1,15 linii; margini: stânga – 3 cm, dreapta – 1,5 cm, sus/jos – 2 cm.
 - d) **Copertarea se va face după modelul european – spirală.**